

ERGENLERDE OLUMLU VE OLUMSUZ DUYGULAR İLE RİSKLİ DAVRANIŞLAR ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ¹

Bülent Baki TELEF

*Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık ABD, Çanakkale/Türkiye*

Özet

Bu araştırmanın amacı, ergenlerin yaşamış oldukları olumlu ve olumsuz duygular ile riskli davranışlar arasındaki ilişkileri incelemektir. Bu çalışma betimsel yöntemle dayanmaktadır. Araştırmanın çalışma grubu meslek lisesinde öğrenim görmekte olan 300 ergenden oluşmaktadır. Katılımcıların %38'i kız (n= 113), %62'si erkek (n= 187) öğrencidir. Araştırmanın verileri Olumlu ve Olumsuz Yaşantı Ölçeği ve Riskli Davranışlar Ölçeği ile toplanmıştır. Analizler sonucunda, olumlu yaşantılar ile riskli davranışlar arasında negatif; olumsuz yaşantılar ile riskli davranışlar arasında pozitif yönde anlamlı düzeyde ilişki olduğu saptanmıştır. Bulgular literatür ışığında tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Ergen, olumlu duygular, olumsuz duygular, riskli davranışlar*

EXAMINING THE RELATIONSHIP BETWEEN POSITIVE AND NEGATIVE EMOTIONS AND RISKY BEHAVIORS IN ADOLESCENTS

Abstract

The purpose of this study is to examine the relationship between positive-negative emotions and risky behaviour in adolescents. This is a descriptive study. The study sample consists of 300 adolescents attending occupational high schools. Among the participants 38% were girls (n= 113) and 62% were boys (n= 187). Data were collected by Positive-Negative Experiences Scale and Risky Behaviours Scale.

Analysis showed that risky behaviours had a negative relationship with positive experiences and a positive relationship with negative experiences. Findings were discussed in the light of the literature.

Keywords: *Adolescent, positive emotions, negative emotions, risky behaviours*

1. Bu çalışmanın bir bölümü 12-14 Eylül 2012 tarihleri arasında gerçekleştirilen 21. Eğitim Bilimleri Kongresi'nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

1. Giriş

Öznel iyi oluş kişinin yaşamının bilişsel ve duygusal değerlendirmesi olup yaşam doyumu, olumlu ve olumsuz duygu boyutlarından oluşmaktadır (Diener & Diener, 1996; Diener, 2000). Olumlu ve olumsuz duygu boyutları, duyguları sınıflamaya yönelik çalışmalarda oldukça yaygın kullanılmıştır (Villodas, Villodas ve Roesch, 2011). Watson'a (2002) göre duygular olumlu ve olumsuz olmak üzere iki bağımsız faktörden oluşmaktadır. Olumsuz duygu boyutu korku, kızgınlık, üzüntü, suçluluk, aşağılanma, nefret gibi olumsuz duygusal durumlardaki kişisel yaşantıları kapsarken; olumlu duygu boyutu neşe, ilgi, güven ve uyanıklık gibi olumlu durumlardaki kişisel yaşantıları kapsamaktadır. Diener ve ark. (2010) olumlu, iyi, hoş, mutlu, neşeli, memnun gibi duyguları olumlu yaşantılar; olumsuz, kötü, hoş olmayan, üzgün, korkmuş ve kızgın gibi duyguları olumsuz yaşantılar olarak değerlendirmiştir. Katja, Paivi, Marja-Terttu ve Pekka (2002) ergenlerin, olumsuz duygular ile başa çıkma, benlik algısı, okula ve yaşama yönelik olumlu duyguları artırmaya ihtiyacı olduğunu belirtmişlerdir. Olumlu duygular kişinin olumlu durumunu korumak için riskten kaçınma davranışını tetiklerken, olumsuz duygular kişinin olumsuz duygusal durumunu ortadan kaldırmak için risk alma davranışına yol açmaktadır (Zhao, 2006). Farmer ve Hanratty'e (2012) göre iyi oluşun öğeleri ilaç, alkol ve sigara kullanımı gibi riskli davranışlara karşı koruyucu faktörler olabilir. Olumlu iyi oluş, ergenlik sonrası yaşamda rahatsızlıklara neden olabilecek riskli davranışları azaltmak ve ruh sağlığını geliştirmek için ergenlik esnasında psikolojik bir faktör olarak işlev görebilir (Hoyt, Chase-Lansdale, McDade & Adam, 2012).

Ergenlik, antisosyal davranışlar, alkol kullanımı, sigara kullanımı, intihar eğilimi ve okul terki gibi çeşitli riskli davranışların yaşanma olasılığı yüksek olan bir dönemdir. Sigara alışkanlığı, alkol veya madde kullanma, şiddet davranışları ve riskli araç kullanımı ülkemizdeki ergenler için önemli risk oluşturmaktadır (Araş, Günay, Özan & Orçın, 2007). Haase ve Silbereisen'e (2011) göre ergenlerin risk algısı yetişkinlerden daha yüksektir. Ergenlik dönemi bireyin hayatına yeni tecrübelerin, bir takım riskli davranışların girdiği ve değişimlerin yaşandığı bir dönem olarak karşımıza çıkar. Bu dönemde kazanılan davranışların sonuçları, erişkin döneme kadar yansıtılabilmektedir. Bu döneme ait riskli davranışların belirlenip değerlendirilmesi önemli bir çalışma alanını oluşturur. Son yıllarda ailelerin ve toplumun ergenlere yönelik kaygıları artmaktadır. Ancak ülkemizde halen ergenlerin riskli davranışlarına yönelik yapılandırılmış bir izlem programı bulunmamaktadır (Eneçcan, Şahin, Erdal, Aktürk & Kara, 2011). Hair, Park, Ling ve Moore'e (2009) göre ergenin riskli davranışları ile bağlantılı faktörlerin anlaşılması, etkili önleme programları geliştirmek için önemlidir. Cooper, Agocha & Sheldon (2000) duygusal yaşantıların yoğunluğunu ve niteliğini düzenlemeye yönelik çabaların riskli davranışlar ve risk alma için önemli olduğunu belirtmişlerdir. Yetişkinlerin risk algısı üzerinde duyguların olumsuz etkileri ile ilgili araştırmalar çok olmasına rağmen, ergenlerin risk algıları üzerinde olumsuz duyguların doğrudan etkileri ya da risk algısının ergenlerin riskli davranışlarına dolaylı etki-

leri ile ilgili bilgi çok azdır (Curry & Youngblade, 2006). Duygusal etki ergenin risk almasında anahtar bir rol oynayabilir. Fakat bu konu araştırmacılar tarafından çok az çalışılmıştır (Zhao, 2006).

Bu araştırmamanın amacı, ergenlerin yaşamış oldukları olumlu ve olumsuz duygular ile riskli davranışlar arasındaki ilişkileri incelemektir. Ayrıca bazı demografik değişkenlere göre ergenlerin olumlu ve olumsuz duyguları ve riskli davranışlarında fark olup olmadığı araştırılmaktadır.

2. Yöntem

Bu araştırma betimsel yöntemle dayanmaktadır. Betimsel çalışmalar, verilen bir durumu olabildiğince tam ve dikkatli bir şekilde tanımlamaya yönelik araştırmalardır (Büyüköztürk, Kılıç, Akgün, Karadeniz & Demirel, 2010).

2.1. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu 2011–2012 eğitim-öğretim yılında İzmir ilinde iki farklı meslek lisesinin 9., 10., 11. ve 12. sınıflarında öğrenim gören 300 ergenden oluşmaktadır. Katılımcıların %38'i kız (n= 113), %62'si erkek (n= 187) öğrencidir.

2.2. Veri Toplama Araçları

Araştırmanın verileri Olumlu ve Olumsuz Yaşantı Ölçeği, Riskli Davranışlar Ölçeği ve Kişisel Bilgi Formu ile toplanmıştır.

2.2.1. Olumlu ve Olumsuz Yaşantı Ölçeği (OOYÖ)

Olumlu ve Olumsuz Yaşantı Ölçeği olumlu ve olumsuz duyguları ve iyi oluşu ölçmek için Diener ve ark. (2010) tarafından geliştirilmiş kısa bir ölçektir. Ölçeğin Türkçeye uyarlama çalışması Telef (2011) tarafından yapılmıştır. Ergen örneklemini Telef (2013) tarafından yapılan geçerlik ve güvenilirlik çalışması sonucunda ölçeğin asıl formunda ve üniversite öğrencileri ile yapılan uyarlama çalışmasında olduğu gibi iki faktörden oluştuğu, olumlu yaşantı boyutunun varyansın %28,91'ini ve olumsuz yaşantı boyutunun varyansın %22,41'ini açıkladığı saptanmıştır. Ölçek maddelerinin faktör yükleri .54 ile .76 arasında hesaplanmıştır. Doğrulayıcı faktör analizinde uyum indeksi değerleri RMSEA= 0.04, SRMR= 0.03, GFI= 0.96, NFI= 0.97, RFI= 0.96, CFI= 0.99 ve IFI= 0.99 olarak bulunmuştur. Ölçeğin güvenilirlik çalışmasında elde edilen Cronbach alfa katsayısı olumlu yaşantı boyutu için .84 ve olumsuz yaşantı boyutu için .75 olarak hesaplanmıştır. Olumlu ve Olumsuz Yaşantı Ölçeği'nin her bir maddesi 1 ile 5 aralığında puanlanmakta ve 1 “Çok nadir ya da hiçbir zaman”, 5 “Çok sık ya da her zaman” şeklinde ifade edilmektedir. Ölçek bağımsız ya da ayrı iki tip duyguyu ölçtüğünden dolayı ayrı ayrı puanlanır. Olumlu veya olumsuz puanların toplamı 6 ile 30 arasında değişmektedir.

2.2.2. Riskli Davranışlar Ölçeği (RDÖ)

Gençtanırım-Kuru (2010) tarafından ortaöğretim öğrencilerindeki riskli davranışları belirlemek amacıyla geliştirilen ölçek antisosyal davranışlar, alkol kullanımı, sigara kullanımı, intihar eğilimi, okul terki, beslenme alışkanlıkları olmak üzere altı boyuttan oluşmaktadır. RDÖ, 36 maddeden oluşan, beşli derecelendirmeli (5= kesinlikle uygun, 4= uygun, 3= kısmen uygun, 2= uygun değil, 1= kesinlikle uygun değil) kendini anlatma türünde bir ölçektir. Ölçekten yüksek puan almak riskli davranışların yoğunluğuna; düşük puan almak ise riskli davranışların düşük düzeyde olduğuna işaret etmektedir. Yapılan faktör analizi sonucunda özdeğeri 1'den büyük altı faktör bulunmuştur. Bu faktörlerin açıkladıkları varyans sırasıyla %11.58, %11.01, %10.72, %9.19, %6.51 ve %6.41'dir. Bu faktörlerin açıkladıkları ortak varyans yaklaşık % 25-55 arasında değişmektedir. Ölçeğin açıkladığı toplam varyans %55.43'tür. Antisosyal davranışların iç tutarlılık katsayısı (Cronbach α) .79, alkol kullanımı .87, sigara kullanımı .87, intihar eğilimi .70, beslenme alışkanlıkları .70 ve okul terki .83'tür. RDÖ'nün toplamı için iç tutarlılık katsayısı (Cronbach α)= .91 olarak hesaplanmıştır. RDÖ'nün alt boyutları için elde edilen test tekrar test güvenilirlik katsayıları antisosyal davranışlar .79, alkol kullanımı .77, sigara kullanımı .90, intihar eğilimi .63, beslenme alışkanlıkları .56 ve okul terki .68 olarak bulunmuştur. Ölçeğin toplam puanı için bu değer .85'tir.

2.2.3. Kişisel Bilgi Formu

Öğrencilerin demografik bilgilerini toplamak için oluşturulmuştur. Bu formda öğrencilerin cinsiyeti, yaşı ve sınıfı gibi kişisel bilgiler yer almaktadır.

2.3. Verilerin Analizi

Araştırmanın verileri *t*-testi, Tek Yönlü Varyans Analizi ve Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Teknikleri kullanılarak analiz edilmiştir. Olumlu ve olumsuz yaşantılar ile riskli davranışlar arasındaki ilişkiler Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Analizi yöntemi ile incelenmiştir. Ayrıca olumlu ve olumsuz yaşantılar ve riskli davranışların cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için *t* testi; yaşa göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için ise ANOVA yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın verileri SPSS 16.0 programı kullanılarak analiz edilmiştir.

3. Bulgular ve Yorumlar

Olumlu ve olumsuz yaşantılar ile riskli davranışlar arasındaki ilişkiyi gösteren Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Analizi sonuçları Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1. Olumlu ve Olumsuz Yaşantılar ile Riskli Davranışlar Arasındaki İlişkiler

Değişken	1	2	3	4	5	6	7	8
1-OY	1							
2-NY	-.44**	1						
3-AD	-.22**	.16**	1					
4-AK	-.25**	.28**	.34**	1				
5-SK	-.19**	.22**	.33**	.53**	1			
6-İE	-.47**	.34**	.12**	.22**	.09	1		
7-BA	-.02	.07	.45**	.29**	.25**	.11*	1	
8-OT	-.33**	.21**	.33**	.44**	.48**	.27**	.17*	1

* $p < .05$; ** $p < .01$

(1) OY: Olumlu Yaşantılar, (2) NY: Olumsuz Yaşantılar, (3) AD: Antisozyal Davranışlar, (4) AK: Alkol Kullanımı, (5) SK: Sigara Kullanımı, (6) İE: İntihar Eğilimi, (7) BA: Beslenme Alışkanlıkları, (8) OT: Okul Terki

Tablo 1 incelendiğinde olumlu yaşantılar ile antisozyal davranışlar ($r = -.22, p < .00$), alkol kullanımı ($r = -.25, p < .00$), sigara kullanımı ($r = -.19, p < .00$), intihar eğilimi ($r = -.47, p < .00$) ve okul terki ($r = -.33, p < .00$) arasında negatif yönde anlamlı düzeyde ilişki olduğu bulunmuştur. Olumsuz yaşantılar ile antisozyal davranışlar ($r = .16, p < .00$), alkol kullanımı ($r = .28, p < .00$), sigara kullanımı ($r = .22, p < .00$), intihar eğilimi ($r = .34, p < .00$) ve okul terki ($r = .21, p < .00$) arasında pozitif yönde anlamlı düzeyde ilişki olduğu saptanmıştır. Beslenme alışkanlıkları ile olumlu yaşantılar ($r = .07, p > -.02$) ve olumsuz yaşantılar ($r = .07, p > .05$) arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır.

Ergenlerin olumlu ve olumsuz yaşantıları ve riskli davranışlarının cinsiyete göre farklılaşmasını gösteren *t*-testi sonuçları ile ilgili bulgular Tablo 2’de verilmiştir. Tablo 2’deki sonuçlar incelendiğinde ergenlerin olumlu yaşantılar, olumsuz yaşantılar, antisozyal davranışlar, alkol ve sigara kullanımı, beslenme alışkanlıkları ve okul terkinde cinsiyete göre fark görülmediği saptanmıştır ($p > .05$). Fakat intihar eğiliminde cinsiyete göre anlamlı fark görülmektedir ($p < .05$). Kızların intihar eğilimlerinin (= 9.65, ss.= 3.56) erkeklerin intihar eğilimlerinden (= 8.66, ss.= 3.30) daha yüksek olduğu görülmektedir ($t_{298} = 2.43, p = .01$).

Tablo 2. Cinsiyete Göre Ergenlerin Olumlu ve Olumsuz Yaşantıları ve Riskli Davranışları

Boyutlar	Cinsiyet	<i>n</i>	\bar{x}	ss	sd	<i>t</i>	<i>p</i>
Olumlu yaşantılar	Kız	113	22.62	4.92	298	.62	.53
	Erkek	187	23.00	5.12			
Olumsuz yaşantılar	Kız	113	15.07	4.58	298	1.29	.19
	Erkek	187	14.39	4.34			

Boyutlar	Cinsiyet	<i>n</i>	\bar{x}	ss	sd	<i>t</i>	<i>p</i>
Antisosyal davranışlar	Kız	113	12.93	4.98	298	1.46	.14
	Erkek	187	13.75	4.56			
Alkol kullanımı	Kız	113	8.71	4.65	297	.52	.60
	Erkek	187	8.97	3.93			
Sigara kullanımı	Kız	113	8.91	5.29	298	.17	.86
	Erkek	187	9.02	5.57			
İntihar eğilimi	Kız	113	9.65	3.56	298	2.43	.01*
	Erkek	187	8.66	3.30			
Beslenme alışkanlıkları	Kız	113	14.75	5.30	298	1.34	.18
	Erkek	187	14.00	4.26			
Okul terki	Kız	113	9.84	4.79	298	.16	.87
	Erkek	187	9.92	4.14			

* $p < .05$

Ergenlerin olumlu ve olumsuz yaşantılar ve riskli davranışların yaşa göre farklılaşmasını gösteren ANOVA sonuçları Tablo 3'te yer almaktadır.

Tablo 3 incelendiğinde ergenlerin olumlu ($F_{3-296} = .75, p = .52$) ve olumsuz ($F_{3-296} = .42, p = .73$) yaşantılar, antisosyal davranışlar ($F_{3-296} = 1.67, p = .17$), intihar eğilimi ($F_{3-296} = .66, p = .57$) ve beslenme alışkanlıkları ($F_{3-296} = .18, p = .90$) puanlarında yaşa göre anlamlı farklılık görülmediği saptanmıştır. Fakat alkol kullanımı ($F_{3-295} = 8.00, p = .00$), sigara kullanımı ($F_{3-296} = 4.63, p = .00$) ve okul terki ($F_{3-296} = 5.29, p = .00$) puanlarında yaşa göre anlamlı fark saptanmıştır.

İkili karşılaştırmalarda kullanılan Scheffe testi sonucunda 15 yaşındaki ($\bar{x} = 7.95, ss = 2.20$) ergenlerin alkol kullanımının 16 ($\bar{x} = 8.61, ss = 3.54$), 17 ($\bar{x} = 9.27, ss = 4.94$) ve 18 ($\bar{x} = 11.71, ss = 6.94$) yaşındaki ergenlerin alkol kullanımlarından daha düşük olduğu bulunmuştur. 15 yaşındaki ($\bar{x} = 8.01, ss = 4.12$) ergenlerin sigara kullanımının 17 ($\bar{x} = 10.28, ss = 6.66$) yaşındaki ergenlerin sigara kullanımlarından daha düşük olduğu görülmüştür. 15 yaşındaki ($\bar{x} = 8.86, ss = 2.77$) ergenlerin okul terkinin 17 ($\bar{x} = 10.74, ss = 5.37$) ve 18 ($\bar{x} = 11.71, ss = 6.72$) yaşındaki ergenlere göre daha düşük olduğu saptanmıştır.

Tablo 3. Ergenlerin Olumlu ve Olumsuz Yaşantıları ve Riskli Davranışların Yaşa Göre İncelenmesi

Boyutlar	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Toplam	F	p
OY	Gruplar arası	57.56	3	19.18	.75	.52
	Gruplar içi	7564.55	296	25.55		
	Toplam	7622.12	299			
NY	Gruplar arası	25.11	3	8.37	.42	.73
	Gruplar içi	5880.83	296	19.86		
	Toplam	5905.94	299			
AD	Gruplar arası	111.67	3	37.22	1.67	.17
	Gruplar içi	6588.57	296	22.25		
	Toplam	6700.25	299			
AK	Gruplar arası	398.60	3	132.86	8.00	.00*
	Gruplar içi	4895.06	295	16.59		
	Toplam	5293.66	298			
SK	Gruplar arası	400.29	3	133.43	4.63	.00*
	Gruplar içi	8518.62	296	28.77		
	Toplam	8918.91	299			
İE	Gruplar arası	23.59	3	7.86	.66	.57
	Gruplar içi	3501.92	296	11.83		
	Toplam	3525.52	299			
BA	Gruplar arası	12.20	3	4.07	.18	.90
	Gruplar içi	6561.13	296	22.16		
	Toplam	6573.34	299			
OT	Gruplar arası	294.15	3	98.05	5,26	.00*
	Gruplar içi	5478.42	296	18.50		
	Toplam	5772.58	299			

* $p < .05$

(1) OY: Olumlu Yaşantılar, (2) NY: Olumsuz Yaşantılar, (3) AD: Antisosyal Davranışlar, (4) AK: Alkol Kullanımı, (5) SK: Sigara Kullanımı, (6) İE: İntihar Eğilimi, (7) BA: Beslenme Alışkanlıkları, (8) OT: Okul Terki

4. Tartışma

Bu çalışmada, ergenlerin yaşamış oldukları olumlu ve olumsuz duygular ile riskli davranışlar arasındaki ilişkileri incelemek amaçlanmıştır. Araştırmanın sonucunda, ergenlerin olumlu yaşantıları ile antisosyal davranışlar, alkol kullanımı, sigara kullanımı, intihar eğilimi ve okul terki arasında negatif yönde; olumsuz yaşantıları ile antisosyal davranışlar, alkol kullanımı, sigara kullanımı, intihar eğilimi ve okul terki arasında pozitif yönde anlamlı düzeyde ilişkiler olduğu görülmüştür. Beslenme alışkanlıkları ile olumlu ve olumsuz yaşantılar arasında ise anlamlı ilişki bulunmamıştır.

Literatür incelendiğinde bu bulguları destekler nitelikte sonuçlara ulaşılmıştır. Bazı araştırmalarda olumsuz duygular ile sigara kullanımı arasında pozitif ilişki bulunmuştur (Doran, Cook, McChargue, Myers & Spring, 2008; Magid, Colder, Stroud, Nichter & Nichter, 2009; Gençtanırım-Kuru, 2010; Tart, Leyro, Richter, Zvolensky, Rosenfield & Smits, 2010). Ergenlerde pozitif duygular sigara içme davranışlarını azaltırken negatif duygular sigara içme davranışlarını artırmaktadır (Doran ve ark., 2008). Olumsuz duyguların bazı öğelerinin ergen erkeklerden daha çok ergen kızların alkol kullanımı ile ilişkili olduğu bulunmuştur (Veselska, Geckova, Reijneveld & Van Dijk, 2011). Katja ve ark. (2002) göre ergenlerin kötü oluşları artıkça alkol kullanımları artmakta; alkol kullanma artıkça da kötü oluşları artmaktadır. Madde kullanımının okul performansını etkileyebileceği dolayısıyla, ergenlerin umutsuzluk, değersizlik ve üzüntü hisleri yaşama olasılığını artırabileceği belirtilmiştir (Swaim, Chen, Defenbacher & Newcomb, 2001). Haase ve Silbereisen'e (2011) göre olumlu duygular nötr duygulara göre genç yetişkinlerde düşük risk algısına neden olmaktadır. Olumlu duygulara sahip kişiler riskten kaçınmaya meyilliyken, olumsuz duygulara sahip kişiler daha fazla risk aramaktadırlar (Zhao, 2006). Yüksek düzeyde kızgınlık seviyesine sahip olan ve düşük düzeyde kendini sınırlandıran ergenlerin riskli davranışlarda bulunma olasılığı daha fazladır (Curry & Youngblade, 2006).

Ergenlerin olumlu ve olumsuz yaşantıları, antisosyal davranışları, alkol ve sigara kullanımı, beslenme alışkanlıkları ve okul terkinde cinsiyete göre fark görülmemiştir. Riskli davranışlar ile ilgili bulgular literatürdeki araştırma sonuçlarını desteklememektedir. Araştırmalarda erkeklerin kızlara göre daha fazla riskli davranış gösterdikleri bulunmuştur (Karahan, Sardoğan, Gençoğlu & Yılan, 2006; Hair ve ark., 2009; Zimmermann, 2010). Antisosyal davranışlar, alkol ve sigara kullanımı, beslenme alışkanlıkları ve okul terkinde cinsiyete göre fark görülmemesi, araştırmanın örnekleminin sadece meslek lisesinde öğrenim gören ergenlerden oluşmasından kaynaklanmış olabilir. İntihar eğiliminde ise ergenlerin cinsiyetlerine göre anlamlı fark görülmektedir. Kızların intihar eğilimlerinin erkeklerin intihar eğilimlerinden daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Literatürdeki çalışmalar incelendiğinde kızların erkeklerden daha fazla intihar girişiminde buldukları görülmüştür (Sayar, Öztürk & Acar, 2000; Kara, Hatun, Aydoğan, Babaoğlu & Gökçalp, 2003; Ertemir & Ertemir, 2003; Ulusoy, Demir & Baran, 2005; Küçük, 2005; Öztöp, Özdemir, Ünalın, Akgül & Şahin, 2009; Ercan, Varan & Aydın, 2010; Yalaki, Taşar, Yalçın & Dallar, 2011; Akın &

Berkem, 2012). Ulusoy ve ark. (2005) kızların intihar olgusuna daha pozitif olarak baktıklarını belirtmişlerdir. Akin ve Berkem'e (2012) göre bu durum kız çocuklarının ergenlik döneminde psiko-sosyal ve çevresel etmenlerden daha fazla etkilenmesine bağlı olabilir. Aynı zamanda aile içi baskı unsurlarının kız çocukları üzerinde daha fazla uygulanması da önemli bir faktördür.

Ergenlerin olumlu ve olumsuz yaşantıları, antisosyal davranışlar, intihar eğilimi ve beslenme alışkanlıkları puanlarında yaşa göre anlamlı farklılık görülmediği saptanmıştır. Fakat alkol ve sigara kullanımı ile okul terki puanlarında yaşa göre anlamlı fark olduğu görülmektedir. Bu bulgulara göre yaş ilerledikçe ergenlerin alkol, sigara kullanımı ve okulu terk etme olasılıklarının arttığı söylenebilir. Araştırmalarda yaş arttıkça sigara (Güraksın, Ezmeci, İnanlı, Vançelik & Tufan, 1998; Küçük, 2005; Keskinoglu, Karakuş, Pıçakçefe, Giray, Bilgiç & Kılıç, 2006; Sarı, 2006; Güler, Güler, Ulusoy & Bekar, 2009) ve alkol (Küçük, 2005; Özyurt & Dinç, 2006; Güler, Güler, Ulusoy & Bekar, 2009) kullanımının arttığı görülmüştür. Farmer ve Hanratty'e (2012) göre okul çocuklarında yaşın büyük olması ilaç, alkol ve sigara kullanımı gibi maddelerin tüketimi ile ilişkili en önemli faktördür. Zimmermann (2010) yaşa daha büyük olan ergenlerin daha fazla riskli davranışlarda bulunmaya meyilli olduklarını ifade etmiştir. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı'nın Türk Ailesinde Adolesansların Sorunu (1997) araştırmasına göre yaş ilerledikçe sigara ve alkol kullanım oranı artmaktadır. Erken ergenlerin %8,9'u sigara ve %2,3'ü alkol kullanırken; bu oran orta ergenlikte sigara kullanımı %29,3'e ve alkol kullanımı %9,0'a; geç ergenlikte ise sigara kullanımı %43,7'ye ve alkol kullanımı %22,5'e yükseldiği belirtilmiştir. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü'nün (2010) ergenler ile ilgili yapmış olduğu bir başka araştırmada ergenlerin bağımlılık yapan sigara, alkol, esrar, bali, tiner gibi maddeleri kullanma oranı 15 yaş ve üzeri olanların, 15 yaş ve altı olanlara göre daha fazla olduğu bulunmuştur. Okul terki ile ilgili literatürdeki bulgular araştırma sonuçlarını destekler niteliktedir. Özdemir ve ark. (2010) ilköğretim okulu öğrencilerinin okulu terk etme nedenleri ile ilgili yapmış oldukları çalışmalarında yaş artışı ile birlikte okul terkinin de arttığını bulmuşlardır. Şimşek'in (2011) Güney Doğu Anadolu Bölgesi'ndeki lise öğrencilerinin okulu bırakma eğilimini belirlemeye yönelik yapmış olduğu çalışmada, okulu bırakma eğilimin en fazla lise 3. sınıfta olduğu görülmüştür.

Araştırmanın sonucunda ergenlerin duyguları ile riskli davranışlar arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Gelecek araştırmalarda riskli davranışların olumlu ve olumsuz duyguları yordayıp yordamadığı incelenebilir. Araştırmanın örnekleminin sadece meslek lisesi öğrencilerinden oluşması çalışmanın önemli sınırlılığıdır. Gelecek araştırmalarda farklı liselerden örneklemeler alınarak çalışma tekrarlanabilir. Okul psikolojik danışmanları riskli davranışları önleme çalışmalarında olumlu duyguları artırmaya ve olumsuz duygular ile başa çıkmaya yönelik etkinliklere daha fazla yer verebilirler. Riskli davranışları önlemeye yönelik yapılacak olan programlarda duyguların dikkate alınması yararlı olabilir.

5. Kaynakça

- Akın, E. & Berkem, M. (2012). İntihar girişiminde bulunan ergenlerde psikiyatrik tanıların, demografik ve klinik özelliklerin değerlendirilmesi. *Fırat Tıp Dergisi*, 17, 228-232.
- Aras, Ş., Günay, T., Özcan, S. & Orçın, E. (2007). İzmir ilinde lise öğrencilerinin riskli davranışları. *Anatolian Journal of Psychiatry*, 8, 186-196.
- Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü (1997). Türk ailesinde adolesanların sorunları araştırması. T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, Takav Matbaacılık, Ankara.
- Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü (2010). Türkiye’de Ergen Profili 2008. Manas Medya Planlama Reklam Hizmetleri San. Tic. Ltd. Şti, Ankara.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. & Demirel, E. (2010). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Cooper, M. L., Agocha, V. B. & Sheldon, M. S. (2000). A motivational perspective on risky behaviors: The role of personality and affect regulatory processes. *Journal of Personality*, 68, 1059-1088.
- Diener, E. (2000). Subjective well-being: The science of happiness, and a proposal for a national index. *American Psychologist*, 55, 34-43.
- Diener, E. & Diener, C. (1996). Most people are happy. *Psychological Science*, 7, 181-185.
- Diener, E., Wirtz, D., Tov, W., Kim-Prieto, C., Choi, D., Oishi, S. & Biswas-Diener, R. (2010). New well-being measures: Short scales to assess flourishing and positive and negative feelings. *Social Indicators Research*, 97, 143-156.
- Doran, N., Cook, J. W., McChargue, D., Myers, M. G. & Spring, B. (2008). Cue-elicited negative affect in impulsive smokers. *Psychology of Addictive Behaviors*, 22, 249-256.
- Eneçcan, F. N., Şahin, E. M., Erdal, M., Aktürk, Z. & Kara, M. (2011). Edirne şehir merkezindeki lise öğrencilerinde riskli sağlık davranışlarının değerlendirilmesi. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 10, 687-700.
- Ercan, E. E., Varan, A. & Aydın, C. (2010). İntihar girişiminde bulunan ergenlerde sosyodemografik, psikiyatrik ve ailesel özelliklerin araştırılması. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 7, 81-91.
- Ertemir, D. & Ertemir, M. (2003). Gençlerin intihar girişimlerinin özellikleri. *Düşünen Adam Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Dergisi*, 16, 231-234.
- Farmer, S. & Hanratty, B. (2012). The relationship between subjective wellbeing, low income and substance use among schoolchildren in the north west of England: A cross-sectional study. *Journal of Public Health*, 34, 512-522.
- Gençtanırım-Kuru, D. (2010). Ergenlerde riskli davranışların yordanması. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Güler, N., Güler, G., Ulusoy, H. & Bekar, M. (2009). Lise öğrencileri arasında sigara, alkol kullanımı ve intihar düşüncesi sıklığı. *Cumhuriyet Tıp Dergisi*, 31, 340-345.
- Güraksın, A., Ezmeci, T., İnandı, T., Vançelik, S. & Tufan, Y. (1998). Erzurum il merkezinde ortaokul ve lise öğrencilerinde sigara içme sıklığı. *Atatürk Üniversitesi Tıp Dergisi*, 30, 89-93.

- Haase, C. M. & Silbereisen, R. K. (2011). Effects of positive affect on risk perceptions in adolescence and young adulthood. *Journal of Adolescence*, 34, 29-37.
- Hair, E. C., Park, M. J., Ling T. J. & Moore, K. A. (2009). Risky behaviors in late adolescence: co-occurrence, predictors, and consequences. *Journal of Adolescent Health*, 45, 253-261.
- Hoyt, L. T., Chase-Lansdale, P. L., McDade, T. W. & Adam, E. K. (2012). Positive youth, healthy adults: Does positive well-being in adolescence predict better perceived health and fewer risky health behaviors in young adulthood? *Journal of Adolescent Health*, 50, 66-73.
- Kara, B., Hatun, Ş., Aydoğan, M., Babaoğlu, K. & Gökalp, A. S. (2003). Kocaeli ilindeki lise öğrencilerinde sağlık açısından riskli davranışların değerlendirilmesi. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 46, 30-37.
- Karahan, T. F., Sardoğan, M. E., Gençoğlu, C. & Yılan, G. (2006). Lise öğrencilerinde trafik, madde kullanımı ve toplumsal konumla ilgili risk alma davranışı. *Eğitim ve Bilim*, 31, 72-79.
- Katja, R., Paivi, A., Marja-Terttu, T. & Pekka, L. (2002). Relationships among adolescent subjective well-being, health behavior, and school satisfaction. *Journal of School Health*, 72, 243-249.
- Keskinoğlu, P., Karakuş, N., Pıçakçefe, M., Giray, H., Bilgiç, N. & Kılıç, B. (2006). İzmir'de lise öğrencilerinde sigara içme sıklığı ve içicilik davranışı üzerine sosyal öğrenmenin etkisi. *Toraks Dergisi*, 7, 190-195.
- Küçük, S. (2005). Kırşehir ili ortaöğretim öğrencilerinin genel sağlık sorunlarının belirlenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Kayseri.
- Magid, V., Colder, C., Stroud, L. R., Nichter, M. & Nichter, M. (2009). Negative affect, stress, & smoking in college students: Unique associations independent of alcohol and marijuana use. *Addictive Behaviors*, 34, 973-975.
- Mason, W. A., Hitchings, J. E. & Spoth, R. L. (2009). Longitudinal relations among negative affect, substance use and peer deviance during the transition from middle to late adolescence. *Subst Use Misuse*, 44, 1142-1159.
- Özdemir, S., Erkan, S., Karip, E., Sezgin, F. & Şirin, H. (2010). İlköğretim okulu öğrencilerinin okulu terk etme nedenleri ve çözüm önerileri. 107K453' nolu Araştırma Projesi.
- Öztop, D. B., Özdemir, Ç., Ünalın, D., Akgül, H. ve Şahin, N. (2009). İntihar girişiminde bulunan 6-16 yaş grubuna ait 2002-2006 yılları başvuru kayıtlarının değerlendirilmesi. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 4, 159-173.
- Özyurt, B. & Dinç, G. (2006). Manisa'da okul çağı çocuklarda alkol kullanım sıklığı ve alkol kullanımı ile ilişkili faktörler. *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni*, 5, 61-71.
- Sarı, C. (2006). Lise öğrencilerinde riskli sağlık davranışları. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Sayar, K., Öztürk, M. & Acar, B. (2000). Aşırı dozda ilaç alımıyla intihar girişiminde bulunan ergerlerde psikolojik etkenler. *Klinik Psikofarmakoloji Bülteni*, 10, 133-138.
- Swaim, R. C., Chen, J., Deffenbacher, J. L. & Newcomb, M. D. (2001). Negative affect and alcohol use among Non-Hispanic White and Mexican American adolescents. *Journal of Child & Adolescent Substance Abuse*, 11, 55-75.

- Şimşek, H. (2011). Lise öğrencilerinde okulu bırakma eğilimi ve nedenleri. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 1, 1-21.
- Tart, C. D., Leyro, T. M., Richter, A., Zvolensky, M. J., Rosenfield, D. & Smits, J. A. (2010). Negative affect as a mediator of the relationship between vigorous intensity exercise and smoking. *Addictive Behaviors*, 35, 580-585.
- Telef, B. B. (2011). Olumlu ve olumsuz yaşantı ölçeğinin Türkçeye uyarlaması; geçerlik ve güvenilirlik çalışması. 11. Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresinde Sunulmuş Bildiri. İzmir.
- Telef, B. B. (2013). Olumlu ve olumsuz yaşantı ölçeği: Ergenler için geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 14, 62-68.
- Ulusoy, D., Demir, Ö. N. & Baran, G. A. (2005). Ergenlik döneminde intihar algısı: Lise son sınıf gençlik örneği. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 22, 259-270.
- Veselska, Z., Geckova, A. M., Reijneveld, S. A. & Van Dijk, J. P. (2011). Self-efficacy, affectivity and smoking behavior in adolescence. *European Addiction Research*, 17, 172-177.
- Villodas, F., Villodas, M. T. & Roesch, S. (2011). Examining the factor structure of the positive and negative affect schedule (panas) in a multiethnic sample of adolescents. *Measurement and Evaluation in Counseling and Development*, 44, 193-203.
- Watson, D. (2002). Positive affectivity: The disposition to experience pleasurable emotional states, In C.R. Synder & Shane J. Lopez (Eds), *Handbok of Positive Psychology* (pp. 106-119). NY: Oxford University Press.
- Yalaki, Z., Taşar, M. A., Yalçın, N. & Dallar, Y. (2011). Çocukluk ve gençlik dönemindeki özkiyım girişimlerinin değerlendirilmesi. *Ege Tıp Dergisi*, 50, 125-128.
- Youngblade, L. M. & Curry, L. A. (2006). The people they know: Links between interpersonal contexts and adolescent risky and health-promoting behavior. *Applied Developmental Science*, 10, 96-106.
- Zhao, J. (2006). The effects of induced positive and negative emotions on risky decision making. Thesis presented at the 28th Annual Psychological Society of Ireland Student Congress, Maynooth, Ireland.
- Zimmermann, G. (2010). Risk perception, emotion regulation and impulsivity as predictors of risk behaviours among adolescents in Switzerland. *Journal of Youth Studies*, 13, 83-99.

EXTENDED ABSTRACT

Purpose and Importance: subjective well-being is a cognitive and emotional evaluation of one's life, including positive and negative emotions and life satisfaction (Diener & Diener, 1996; Diener, 2000). Positive-negative feelings dimensions have been widely used in studies that intend to classify emotions (Villodas, Villodas & Roesch, 2011). According to Watson (2002), feelings consist of two different types: positive and negative. The negative feelings dimension includes negative experiences like fear, anger, sadness, guilt, humiliation and hatred; conversely, the positive feelings dimension includes positive life experiences like cheer, care, trust and alert. Diener

et al. (2010) regarded positive-negative feelings as positive negative lives. Cooper, Agocha & Sheldon (2000) state that research that intends to organize intensity and quality of emotional experiences are important for risky behaviours and risk taking. Many studies address the negative effects of emotions on adults' risk perception; however, studies on the direct effects of negative emotions as it affects the risk perception of adolescents, or studies concerning the indirect effects of risk perception on risky adolescent behaviour are scarce (Curry & Youngblade, 2006). An emotional effect can have a crucial role in adolescent risk taking. However, this issue has been studied less (Zhao, 2006). The purpose of this study is to examine the relationship between positive-negative experiences and risky behaviours of adolescents and in addition, according to demographic variables, whether there is a difference in negative-positive experiences and risky behaviours of adolescents.

Procedure: this is a descriptive study. The participants of the study consists of 300 adolescents attending nine, 10, 11 and 12th grades of two different occupational high schools during the 2011-2012 academic year in İzmir. Among the participants, 38% were female (n=113) and 62% were male (n=187). Data were collected using a Positive and Negative Experiences Scale and Risky Behaviours Scale. In the analysis, a *t*-test, One Way Variance Analysis and Pearson Momentum Correlation Coefficients were employed using the SPSS 16.0 software.

Findings: this study revealed that positive experiences had a negative relationship with antisocial behaviours ($r = -.22, p < .00$), alcohol usage ($r = -.25, p < .00$), smoking ($r = -.19, p < .00$), suicide inclination ($r = -.47, p < .00$) and school dropouts ($r = -.33, p < .00$). In addition, there was a positive relationship between negative experiences and antisocial behaviours ($r = .16, p < .00$), alcohol usage ($r = .28, p < .00$), smoking ($r = .22, p < .00$), suicide inclination ($r = .34, p < .00$) and school dropouts ($r = .21, p < .00$). There was no meaningful relationship between eating habits and positive experiences ($r = .07, p > .02$) and negative experiences ($r = .07, p > .05$). Moreover, there were no meaningful differences in terms of gender in positive-negative experiences, antisocial behaviours, alcohol and cigarette usage, eating habits and school dropouts ($p > .05$). However, there was a meaningful difference in suicide inclination between boys and girls ($p < .05$). Inclination to suicide was higher ($t_{298} = 2.43, p = .01$) in girls ($\bar{x} = 9.65$ ss. = 3.56) than in boys ($\bar{x} = 8.66$ ss. = 3.30). According to age, there were no meaningful differences in the positive ($F_{3-296} = .751, p = .523$) and negative ($F_{3-296} = .421, p = .738$) experiences, antisocial behaviours ($F_{3-296} = 1.672, p = .173$), suicide inclination ($F_{3-296} = .665, p = .574$) and eating habits ($F_{3-296} = .184, p = .907$) scores of adolescents. However, when it came to alcohol usage ($F_{3-295} = 8.007, p = .00$), smoking ($F_{3-296} = 4.636, p = .00$), and school dropouts ($F_{3-296} = 5.298, p = .00$) there was a meaningful difference in terms of age.

Results and Discussion: this study showed that there was a negative relationship between positive experiences of adolescents and antisocial behaviours, alcohol usage, smoking, inclination to suicide and school dropouts, and a positive relationship be-

tween their negative experiences and antisocial behaviours, alcohol usage, smoking, inclination to suicide and school dropouts. However, no meaningful relationship was discovered between positive-negative experiences and eating habits. There appeared to be no difference in terms of gender in positive negative experiences, antisocial behaviours, alcohol usage, smoking and eating habits and school dropouts in adolescents. However, in terms of inclination to suicide, there was a meaningful difference between boys and girls; suicide inclination was higher in girls than in boys. There was no meaningful difference in positive- negative experiences, antisocial behaviours, inclination to suicide and eating habits in adolescents in terms of age. However, there was a meaningful difference in terms of age in alcohol usage, smoking and school dropouts. According to these findings, it can be said that adolescents' alcohol usage, smoking and school dropout rate increase as they grow older. As a result, it was found that when positive emotions increase in adolescents, risky behaviours decrease, and when their negative emotions increase, risky behaviours increase. However, it should be taken into account that having a sample of occupational high school students only was an important limitation of this study. Further studies may choose their samples from different types of schools. School psychological counsellors can increase activities concerning coping with positive-negative feelings in order to prevent risky behaviours. Considering emotions in the prevention of risky behaviours may be helpful to practitioners.